

Науковий вісник Чернівецького університету імені
Юрія Федьковича: Історія. – № 1. – 2023. – С. 83–91
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 1. – 2023. – pp. 83–91
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2023.57.83-91>
hj.chnu.edu.ua

УДК 94(477.85):929Шептицький

© Ганна Скорейко* (Чернівці)

БУКОВИНА У ЖИТТІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Митрополит Андрей Шептицький звертав особливу увагу на Буковину з огляду на декілька причин. Це був найвіддаленіший край в Австро-Угорській монархії, де українці виявилися розділеними між двома конфесіями – православною та греко-католицькою. При цьому православні перебували під впливом «волоського» характеру кліру, а греко-католики мали порівняно незначну конфесію. Ще однією специфікою було порубіжне розташування Буковини, яка сусідила з Російською імперією, що теж визначало настрої місцевого населення. Владика Андрей у кінці XIX – на початку XX ст. здійснив чотири буковинські візити, які залишили значний слід у свідомості усього населення краю. Його богослужіння, зустрічі з місцевими віруючими, представниками української інтелігенції різного віросповідання, урядовцями та чиновниками – все це значною мірою сприяло піднесенню престижу українського народу серед інших спільнот краю, з одного боку, й зміцненню віри буковинців, які переживали складні трансформаційні процеси модернізаційної епохи, з другого. Але особливо важливим наслідком стало остаточне формування ідейного стержня українського національного проводу.

Ключові слова: Буковина, Чернівці, греко-католицька церква, Андрей Шептицький, Келестин Костецький.

Hanna Skoreiko (Chernivtsi)

BUKOVYNA IN THE LIFE OF METROPOLITAN ANDREI SHEPTYTSKYI

Abstract. Metropolitan Andrei Sheptytskyi earned the love and respect of Ukrainians during his lifetime with his selfless work. He did not only pay great attention to the development of the Greek Catholic Church, but also made every effort to raise the level of education, social importance, and ultimately restore and elevate the national dignity of the Ukrainian people. At the same time, it was equally important for him to carry out his pastoral ministry both in Galicia, where a large part of faithful Greek Catholics lived, and in the outskirts. Bukovyna occupied a special place in Andrei Sheptytskyi's activities. Here, the Greek Catholic denomination was insignificant and accounted for only 3% of the total population of Bukovyna. But the metropolitan saw the need to support all local Ukrainians in a difficult period of formation of national aspirations. Cultural spaces were gradually filled with real life. But already from the beginning of the 20th century the Ukrainian people entered a difficult period of transformational processes and also needed strong economic and church support. In Bukovyna, where the majority of Ukrainians belonged to the Orthodox faith, the church became a field of confrontation with local Romanian politicians who sought to create a Romanian majority here for their own further political projects. Thus, the bishop saw the need for significant efforts to support the entire Ukrainian population of Bukovyna. At the same time, he believed that such activities should be carried out in full agreement with the authorities, representatives of other faiths and nationalities living in the region.

A careful study of all historical aspects, a living acquaintance with the real capabilities of the people of Bukovyna, the search for the most effective ways of developing the Ukrainian cause – all this became part of his four visits to Bukovyna at the end of the 19th – at the beginning of the 20th century. All

* к.і.н., доцент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

PhD in History, Associate Professor, Department of History of Ukraine, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

orcid.org/0000-0001-9832-1627

e-mail: h.skoreiko@chnu.edu.ua

of them were filled not only with the performance of pastoral duties, but also with communication with believers, politicians, and scientists of various faiths. This was one of the most important contributions of Metropolitan Sheptytskyi to the development of the Ukrainian cause in the region. Because with each of his visits, he raised the prestige of the entire Greek Catholic Church on the one hand and the Ukrainian people on the other.

Keywords: Bukovyna, Chernivtsi, Greek Catholic Church, Andrei Sheptytskyi, Kelestyn Kostetskyi.

Буковина займала особливе місце в діяльності владики Андрея Шептицького. Він уважно і ретельно вивчив усі складні перипетії історичних перепон у формуванні єдиного українського національного державного майбутнього і серед найважливіших визначив розриви не стільки територіальні, як конфесійні. Буковинські міжконфесійні відносини якраз були зразком такого складного шляху. З одного боку, їх можна було б оцінити як спробу толерантного розв'язання церковних проблем. Проте історична реальність, яка склалася в середині XIX ст. в краї, продемонструвала зіткнення різних течій українського національного розвитку. Народовці, москвофіли, румунофіли, австрорусини поступово виходили на політичне поле за рамки культурницьких пошуків і все це відбувалося в умовах боротьби за «першість посідання» з боку румунської еліти, значну частку якої складало православне духовенство. Всі ці елементи суспільного життя мали створити новий релігійний синтез міжконфесійних відносин на Буковині, використавши церкву як політичний інструмент впливу на свідомість місцевого населення.

Проблема формування національної самосвідомості – одна з найскладніших і найболючіших для будь-якого народу. На Буковині цей процес проходив особливо складно, адже край після розпаду Галицько-Волинського князівства увійшов до складу Молдавської держави як звичайна провінція без будь-яких політичних преференцій. Тому тут не збереглося ніяких державницьких традицій, які в'язалися з руською минувиною. Натомість входження Буковини до Австрійської імперії припало на період пошуків національної самоідентичності у Європі. Тому природно, що у краї місцева еліта пов'язувала своє майбутнє з відродженням могутнього Молдавського князівства. Особливістю її було те, що складалася вона з українців, румунів, молдован, вірмен і навіть греків, а об'єднувало всіх православ'я, що традиційно іменувалося «волоською вірою» – за умов відсутності етнічної свідомості, не відчувачи конфесійної різниці між собою. Всі сучасники зауважували такий особливий буковинський спосіб самоідентифікації, коли «русини і волохи» вважали себе за одну громаду, один народ, навіть називали себе одним іменем «волохів». Саме це стало справжнім викликом для українського православного населення, яке використовувало, очевидно, релігійне означення, але воно накладалося й на етнографічне. Саме так це розуміли й у високих віденських кабінетах. Тому «волоськість» стала політичним чинником на Буковині.

Причому особливого значення цей чинник набув в умовах виклику нової національної доби другої половини XIX – початку XX ст., яка поставила етноси Буковини перед фактом необхідності вибору етнічної ідентифікації, адже подвійним лояльностям, чи ідентичностям уже місця не залишалося. Закономірно, що боротьба перемістилася у церковну площину, яка тривалий час була майже сакральною, непорушною скелею місцевого автохтонства, а незаперечним авторитетом залишалося духовенство. Однак цю монополію поступово, але неупинно руйнували представники світських товариств та політичних угруповань, які відзначалися прагматизмом у своїх цілях, а отже питання виведення національної ідентичності за рамки «волоськість» стало тільки справою часу.

Значну роз'яснювальну роботу щодо формування національної свідомості серед малоосвіченого селянства проводили місцеві вчителі. Але православна консисторія пильно відстежувала будь-яку суспільну активність у краї, тому неодмінною реакцією на різного роду доноси стали звинувачення активістів у агітації серед учнів про перехід в уніатство. Будь-які спроби православних українців добитися забезпечення рівноправного використання української мови поряд з румунською у літургії та проповідях православною верхівкою рішуче відкидалися і називалися ворожими церкві уніатськими забаганками. Як відзначав депутат Є. Пігуляк, «видумане страшило унії паралізує відновлення українства».

Владика Андрей Шептицький очолив Станіславську єпископську кафедру в період, коли протистояння між українцями та румунами в православній церкві дійшло свого піку, мовне питання так і не отримало належного вирішення, а греко-католицька громада зайняла вичікувальну позицію, намагаючись не викликати на себе гніву місцевого православного духовенства, адже перебувала у значній меншості і була розпорошена по всьому краї. Отже, перед новим єпископом

постало надзвичайно важливе завдання – забезпечити вірним греко-католицької церкви Буковини можливість не тільки сповідувати свою віру, але й мати можливість реалізовувати національні потреби, не роздмухуючи конфліктну ситуацію в краї, де вони становили меншість.

Питання історії греко-католицької громади на Буковині викликає значне зацікавлення в наукових колах. Зокрема, воно знайшло ґрунтовне висвітлення у працях Нестора Мизака та Андрія Яремчука¹. Окремі аспекти становища й розвитку міжконфесійних відносин у краї висвітлено в працях Ігоря Чеховського², Олександра Добржанського³, Володимира Старика⁴ та ін.

Перебування владики Андрея Шептицького в краї детально висвітлювалося в місцевій пресі, зокрема в газеті «Буковина». Взаємини митрополита з буковинцями та його інтерес до цієї землі знайшли своє відображення у спогадах о. Келестина Костецького та о. Івана Шиха, які не тільки належали до греко-католицького кліру і супроводжували владику у його буковинських візитах, але самі значною мірою активно впливали на розвиток українського національного руху в краї.

Тому метою статті є виявлення впливу чотирьох буковинських візитів владики Андрея Шептицького на розвиток українського національного руху.

Формування греко-католицької конфесії на Буковині ще на початку XIX ст. викликало ревність і занепокоєння місцевої православної ієрархії. Але вплинути на це вона не могла, особливо зважаючи на те, що зміцнення греко-католицької церкви супроводжувалося активною місіонерською діяльністю о. О. Лаврецького та о. Максимовича між тими уніатами, які свого часу перейшли у православ'я. Згодом греко-католицьке духовенство стало ще й впливовою суспільною силою для українського національного руху в краї, чим здобуло велику пошану серед свідомої частини буковинського українства. При цьому частка греко-католиків на Буковині станом на початок XX ст. не перевищувала 3 %.⁵

Варто зауважити, що в цей же час у Галичині зберігалася традиція зневажливого та зверхнього ставлення до уніатів з боку польської аристократії. «Від найдавніших часів я чула, як про руське духовенство говорено з погордою, на що воно заслуговувало своїми хибами й бездонною темнотою, захланністю й обичаями. Обряду я не знала зовсім, я бачила тільки його представників у найнижчому відразливому суспільному шарі, що в тій верстві викликували згіршення, знеохочували і відштовхували простацтвом, а те, що не було темне й дике, від кільканадцяти літ виступало як ворог латинської Церкви й польської національності. Тож нічого дивного, що сьогодні все, – все, чого я навіть не усвідомлювала собі, що пам'ятаю, – якісь промови в соймі, якісь політичні дискусії, змішані з брудними, обурливими анекдотами про руських священників, всі згірдливі вислови й жарти, які будь-коли я чула, все те сичало довкола мене, як гадюки, та підносило голови... хотіло мені видерти дитину й втопити в безодні свого бруду», – описувала Софія Шептицька свої переживання під впливом рішення сина Романа стати греко-католицьким священником.⁶

Щоб зрозуміти, чому на Буковині греко-католики займали доволі шановане місце, варто зауважити, що єпископом д-ром о. Пелешем була започаткована цікава тактика – на Буковину прибували «щонайліпші сили духовенства», літа служби тут їм рахувалися подвійно і гарантувалася будь-яка підтримка з боку єпископа. Тому не дивно, що чисельність віруючих греко-католицької церкви постійно зростала.

Перше знайомство о. Андрея Шептицького з Буковиною відбулося у червні 1891 року. Він супроводжував французького прелата, який здійснював подорож до Росії. О. Келестин Костецький, який приймав у себе в Чернівцях прелата, уже тоді відзначив для себе молодого високого священника, який допомагав німецькому капелану, що виконував роль перекладача, роблячи поправки французькою мовою. Тоді прелат пояснив, що молодий супутник супроводжує його у подорожі до російського кордону, позаяк сам він не володіє ні німецькою, ні польською, ні російською мовами. Вже при прощанні з'ясувалося, що цим молодиком був Андрей Шептицький. Він заговорив з о. Келестином українською і це поклато початок їхнім взаєминам на довгі роки. Отець Келестин відразу ж пригадав, що вони зустрічалися ще у Римі на прийомі у князя Адама Сапєги. До речі, саме він повністю підтримав прагнення молодого Романа Шептицького змінити обряд і стати греко-католицьким священником, бо «тримати його в світі, це те саме, що в кімнаті замкнути льокомотиву».⁷

На той час Андрей Шептицький, уже будучи доктором права і філософії, виконував служіння як «Магістр Новиків» у Добромильському монастирі. А напередодні побував у Москві, де детально вивчав історію українського народу. Тут його вразило, як багато українських бояр через зміну віри або бодай обряду покинули свою українську народність і перейшли одні в табір московський, а другі

в табір польський, і таким чином нанесли і своїй церкві, і своєму народові велику шкоду та кривду.⁸ Природно, що молодий Шептицький надзвичайно жваво цікавився українським національним життям на Буковині, і уже наступного дня він зустрічався з представниками української інтелігенції в Українському народному домі, причому не зважав, що більшість її належала до православного віросповідання.⁹

Як згадував о. Келестин, там традиційно «грали в круглі», о. ієромонах Шептицький радо прийняв запрошення взяти участь у грі, а у перерві багато спілкувався із присутніми. Під час цієї зустрічі ієромонах справив надзвичайно тепле враження на буковинців. Цей епізод підтверджує слова Софії Шептицької про свого сина: «Роман бачив і розумів, що саме в людях є людського, але як бджола мед, так він добував з їхніх душ Божу частину й цю частину він цинив і любив. У всіх знайомствах, які він тоді нав'язав, без огляду на те, чи вони мали тривати ледви декілька тижнів, чи через довгі роки, або й продовж цілого життя, він передавав усім деяку частину від себе: одним більше, другим менше, але те, що передавав, це було щире золото. Він привіз із собою чимало поручаючих листів, там, де відкрили йому двері, приймаючи його й задержувано назавжди, задля його особистих прикмет. Вже після трьох тижнів знайомі писали до мене з Риму: «він з'єднав собі тут серця всіх, а сам почувається – як риба у воді!»¹⁰

Про живий інтерес Андрея Шептицького до всіх проявів християнського життя свідчить той факт, що відправивши прелата до Росії, сам він негайно поїхав у Білу Криницю, «бо хотів пізнати секту липованів і їх митрополита і їх монаше життя», а уже звідти повернувся до монастиря.¹¹

Вдруге о. Андрей Шептицький побував на Буковині у 1895 році. Тоді становище греко-католицької громади у краї дещо ускладнилося. Однією із причин, приміром, можна назвати те, що новий єпископ Юліан Сас-Куїловський перестав протегувати буковинському духовенству. Як наслідок зміни політики щодо краю були ліквідовані привілеї у обрахунку років служіння та перетворення Буковини на місце своєрідного покарання для священників, які провинилися у Галичині. Це відразу відчутно вдарило по статусу греко-католицької конфесії в краї, тому особливо важливого значення мали набути святкування ювілею Берестейської унії. О. Келестин Костецький запросив тодішнього василіянина «Магістра Новика» Добромильського монастиря Шептицького взяти участь у богослужіннях, які відбувалися впродовж трьох днів. Тоді Шептицький підкорив серця всіх, хто мав нагоду слухати його проповіді. О. Келестин писав: «...Своїм життям і цілим поведінням вляв у мене таке пошановання і таку любов до своєї особи, щом зачав його поважати, як святого на тій уже землі. Сам не знав єм, що в нім більше поважати і подивляти, чи його велику побожність, чи його лагідність, чи його риторичні проповіді, чи велику покору і чемність, чи, нарешті, його великі дарування і науку, яко доктора права, філософії і теології».¹²

Під впливом активної діяльності Андрея Шептицького у греко-католицькій церкві було створено місію і, уже будучи ігуменом монастиря василіан у Львові, у 1897 році о. Андрей, навіть не маючи помічників, бо отці василіяни роз'їхалися по всіх дієцезіях на проповіді, сам прибув у Чернівці й тричі на день проповідував: о 10 год. ранку для міщанства, о 15.30 год. для жіноцтва, а увечері о 19 год. для чоловіків. Тут о. Андрей зіткнувся з несподіваною ситуацією – проповіді для жінок зацікавили чимало дружин німецьких офіцерів та місцевих польок і вони, не розуміючи української мови, попросили робити хоча би короткі переклади. Вихід він знайшов сам – півгодини проповідував українською мовою, а потім півгодини німецькою! Причому сучасники зауважують його вишукану німецьку мову, яка викликала захоплення у всіх слухачів, тому церква завжди була переповнена, незважаючи на звичний для Буковини холодний березень.¹³

Ще варто зауважити, що на вечірні проповіді приходило чимало православних, у тому числі й священники. Як видно із записів о. Келестина, тими «реколекціями» залишив о. Шептицький не тільки у парохії, але й у місті «велике взрушення».¹⁴

Це піднесення викликало надію на швидкий підйом українського народу, що неминуче гостро сприйняла православна консисторія, посиливши нападки на греко-католиків. Крім того, всередині церкви остаточно сформувалася група проукраїнського духовенства, яка домогалася рівноправного використання української мови нарівні з румунською у церковному діловодстві та виключно української мови під час богослужінь в українських церквах Буковини. Це ще більше загостило відносини, тому що вища православна ієрархія почала звинувачувати греко-католиків у підбурюванні буковинського люду.

При цьому варто зауважити, що всередині греко-католицької громади теж спостерігалися внутрішні суперечності. Зокрема, понижений рівень вимог до духовенства неодмінно мав своїм

наслідком порушення внутрішньої дисципліни. О. Костецький, до прикладу, повідомляв єпископу Шептицькому про зловживання пароха Йосифа Левицького, який «ходить по шинках і кав'ярнях, грає в карти з жандармами і фінансовими стражниками». Такі дії священника, стверджує о. Келестин, викликають обурення і скарги віруючих, бо вони спостерігають, як він «церковні гроші добирає на свій «ужиток». При цьому, декан переконаний, що о. Левицький є «чоловіком спосібним і очитаним, і добрим бесідником», тому варто його перевести у більш численну парафію, де було би більше роботи і він мусив би покинути свої злі пориви».¹⁵

Андрей Шептицький дуже добре знав особливості конфесійної, політичної та культурної ситуації на Буковині. Зокрема, він повернувся до традиції єпископа о. Пелеша протегувати місцевому духовенству, забезпечувати високий рівень його освіченості та моральності. Виходячи з важливості 4-тижневого посту, коли до греко-католицького храму у Чернівцях приходили вірні з довколишніх сіл, у лютому 1900 року він дозволив залучити до місії талановитого станіславського проповідника о. Хомишина, який гостював тут.¹⁶

Окремо варто відзначити увагу єпископа Андрея до Чернівців – крайового центру, де функціонували державні структури, дуже впливова православна консисторія на чолі з митрополитом Рептою, розташовувалися військові формування. Тут уже давно склалися свої традиції національного, а особливо міжконфесійного толерування, коли усі церковні ієрархи показово демонстрували свою повагу один до одного, однак кожен з них відстоював своє поле впливу за будь-яких обставин. Відстоювання рівності стало однією із найболючіших проблем для буковинських греко-католиків, які відчували свою слабкість не тільки перед православною, що зрозуміло, але й перед римо-католицькою громадою краю. Тому підготовка приїзду єпископа на Буковину проводилася особливо ретельно. Його візитація мала стати свого роду блискучим парадом здобутків греко-католицької церкви, мала підняти моральний дух вірних і зміцнити їхнє становище.

Розробляючи маршрут візитації, о. Костецький ретельно продумував усі можливі труднощі, серед яких логістика була найменшим лихом. Значно складнішими стали ті умови, в яких жило греко-католицьке духовенство, – убогість і злидні, відсутність належних умов для прийому високого гостя, навіть з ліжками, постільною білизною та подушками дружини священників мали клопіт. Крім того, з'ясувалося, що й відповідного рівня кухарів, що мали би забезпечити прийом єпископа, теж немає.¹⁷ Тому довелося корегувати не тільки маршрут, але й кількість супроводжуючих осіб, щоб парафіяни несли менше витрат щодо утримання делегації. Природно, що ночівлю для високих гостей було організовано в помешканнях місцевих дідичів, навіть якщо вони не були вірними греко-католицької церкви.¹⁸

А ще перед єпископом постала реальна картина бідності краю – багато церков мали зовсім злиднений вигляд, парафіяльні будинки теж були не в кращому стані.

Окремо постала проблема налагодження співпраці з місцевими старостами. Хоча вони повинні були виконувати свої обов'язки, незважаючи на конфесійну належність, проблеми комунікації все ж були передбачувані. Чернівецький бургомістр Кохановський отримав від о. Костецького якнайкращу характеристику «поляк, від всіх без различія віри і народности дуже люблений і поважаний». Цікаві оцінки інших старост: «у Сторожинці староста Скржиньовський – поляк, надзвичайно нам прихильний; у Садгорі, Раранчу і Боянах – др. Вюрфель, німець, лютер, але нам дуже прихильний; в Кіцмані, Заставні та Погорилівці – Свораковський, поляк; в Глибоці – Грібовський, волох, нам не прихильний, і великий шовініст волоський».¹⁹

За таких умов внутрішньої нестабільності, що потрясали політичні, національні та конфесійні кола краю, навесні 1900 року Шептицький приїхав на Буковину вже як єпископ і перебував цілий місяць. У Чернівцях був чотири дні – з 12 по 16 травня.

Під час свого перебування на Буковині Шептицький правив Архієрейські Богослужіння, відвідав різні школи, де читав для учнів лекції з релігії. Детальний опис візиту вмістила газета «Буковина». У ній, зокрема, йшлося: «О 10 з половиною години удався влади́ка до школи дівчат при вулиці Краєвої Палати, де при дверях привитала високого гостя директорова заведення п. Гріліч з кружком учительським. Звідтам удався влади́ка до школи хлопців, де знов витало його тіло учительське з єї директором на чолі, паном Камінським».²⁰

Особливу повагу єпископ проявив до видних представників української інтелігенції, відвідавши професора Степана Смал-Стоцького, радника Ясеницького, прокуратора Міхальського, депутата Єротея Пігуляка та ін. Обід на його честь давав один із найвпливовіших фінансових урядовців краю Калитовський. А вже ввечері, під час зустрічі з буковинськими українцями в «Народному Домі»,

зайшов до бурси і звернувся до усіх із побажаннями, щоби «усі бурсаки виховались на чесних Русинів, на людей передовсім характерних і справдішніх борців за правду».²¹

Але варто зауважити ще й особливу Архієрейську службу Божу, яку Андрей Шептицький відправив для військових, що перебували у Чернівцях. Автор газетного репортажу підкреслив, що під час служби Божої «грала на хорах військова капеля під батугою полк. Капельмайстра п. Костелецького церковні рускі пісні нарочно в тій цілі спроваджені від 30 полка піх., за що належить ся єму публічне признане».²²

Свою візитацію Андрей Шептицький спробував використати для залагодження суперечностей з православною ієрархією. Він наніс візит православному буковинському митрополиту Аркадію Чуперковичеві і його суфраганові єпископу Репті. Це був у край необхідний крок, який продемонстрував, що він не приїхав сюди підбурювати, а лише «лагодити і єднати».

Наступного дня після богослужіння біля резиденції зібралася велика група чернівчан, яку очолив сам бургомістр Кохановський, щоб попрощатися з єпископом. Владика в супроводі старости Вірфля 16 травня виїхав до Раранча.²³

Далі графік візитації був настільки щільним, що часу на відпочинок практично не залишалося. Ось звіт о. Івана Шиха, який супроводжував Андрея Шептицького на Буковині. «Того ж дня, заїхав по дорозі до двора в Добринівцях, приїхав до Погорилівки, де на нього чекав вже староста Свораковський. З Погорилівки приїхав дня 17 травня до Садгори в супроводі старости Вірфля, а 19 травня прибув до Брошківців, а звідти того самого дня поїхав з старостою Крженьовським до Сторожинця, де гарне прийняття приготував йому вищезгаданий староста Крженьовський, який приймав Преосвященного в своїм домі. 20 травня від'їхав владика звідти до Глибоки, де 21 травня відбувся собор деканальний і закінчення візитації чернівецького деканату. Увечері 21 травня розпочалась візитація Сучавського деканату від парафії Серет. Вранці 27 травня з Качики до Кімполунга виїхали на потязі, де вже очікували приїзду Преосвященного тамтешній староста Мікулі і депутація руско-католицької громади. 31 травня апостольський візитатор виїхав до Путилова через містечко Селятин, де відвідав каплицю і мав науку до численно зібраного народу, а увечері того самого дня прибув в супроводі численної «бандерії Гуцулів» на гуцульських конях до Путилова, де на другий день відбулося візитаційне торжество, а 2 червня від'їхав до Вижниці, останньої душпастирської стації Сучавського деканату. Коли владика прибув до Путилова, видно було по ньому велику втому, від дороги з Путилова до Вижниці. Так як всюди, у Вижниці прийом був дуже світлий, на який прибув тамтешній староста Табора з всіма тамтешніми урядниками, безліч місцевих жителів та галицькі русько-католицькі священники: Попель, парох Довгополя, Романовський, парох Бервінкова, Льонгин Ковбилянський, парох Ростік, що вже в Путилові, о. Лісевич, і декан косівський».²⁴

Незважаючи на значне ослаблення здоров'я, єпископ продовжив подорож з Вижниці до села Кошилівки далеко в горах, куди 2 милі їхали підводами, 2 милі приватною залізницею, а 2 милі верхи на конях, бо дороги там не було. Вночі близько 11 години приїхав Преосвященний в супроводі декана Івана Шиха і шістьох священників, всі верхом на гуцульських конях, до хати прихожанина Ілії Гуря, що своїм коштом і на своїм ґрунті в Кошилівці вибудував гарну каплицю. Саме він приймав високу делегацію у своєму домі. Після такої важкої подорожі владика Андрей почувався на другий день нездоровим, однак незважаючи на те, відправив службу Божу, мав чудову проповідь до численних гуцулів. Увечері делегація так само верхи відвідала Мигово, а звідти повернулася до Вижниці. Тут владика зовсім захворів, проте понад сили він відправив службу Божу і сповідав людей.

Правда, сили на виголошення проповіді уже не було, то на прохання декана він залишив ту чинність на вечір. Відтак розпрощавшись з буковинськими священниками, у супроводі численного народу, разом зі старостою Таборою і шістьма священниками, апостольський візитатор від'їхав до Старих Кутів, щоби в домі о. крилошанина Лісовича відпочити і набратися сил для подальшого апостольського труду.²⁵

Візитація на парафії Бояни відбулася аж в день св. Апостолів Петра і Павла, де одночасно Преосвященний єпископ посвятив тамтешню муровану церкву. Перебування єпископа Андрея Шептицького на Буковині не проминуло без сліду для вірних греко-католицького обряду. Його доступні, щирі промови, які досягали серця навіть у найбільшого грішника, його побожна апостольська стаття, лагідне і миле обходження зі всіма, приятельське ставлення до духовенства, невимушеність і надзвичайна скромність, а найпаче його рідкісний такт супроти іновірців, були причиною того, що він, як написала одна німецька буковинська газета, приступом здобув собі серця всіх.

Наведемо кілька цікавих епізодів візитації, вартих уваги, які змусили подивитися на буковинські справи новим поглядом. Як писала газета «Буковина», у Раранчі було облаштовано при в'їзді до села величаву тріумфальну браму, зібралася велика кількість людей з довколишніх сіл, єпископа вітали за українським звичаєм хлібом сіллю, а місцеві євреї «вітали з тойрою». В урочистому прийомі владики взяли участь і місцеві школярі, які для нього заспівали кантату Воробкевича «Без Бога ні до порога».²⁶

Подібні сценарії прийому владики були у всіх селах та містечках Буковини. Скрізь були тріумфальні брами, «бандерії», що супроводжували його до центру села, а потім проводжали у дорогу. Особливу увагу він приділяв школярам, мав з ними довгі розмови, роздавав образки із добрим словом.

Відразу після візитації о. Андрей нагородив священників за їхні заслуги: о. Цішка з Погорилівки іменував віцедеканом чернівецьким і радником єпископської Консисторії; о. Лабія, пароха Боян, іменував совітником і дав йому парохію Трибухівці коло Гусятина; о. Боярському з Вашківців дав парохію Новосілка Костюкова, о. Глібовицькому Авксентію з Садова дав експоноване сотрудицтво в Худиківцях; отців парохів: Івана Глібовицького з Качики, Ізидора Бобикевича з Вижниці і Теодора Матейкова з Глибоки іменував совітниками, а о. Івана Устияновича з Заставни і Александра Майковського з Кіцманя асесорами еп. Консисторії з відзнаками крилошанськими. Крім того похвальні грамоти отримали: о. Іван Глібовицький, парох Качики і Авксентій Глібовицький, експозит Садова.²⁷

Подальшим результатом тієї візитації стало сприяння місцевої влади у впровадженні греко-католицької катехизації при другій гімназії в Чернівцях та було надано дозвіл греко-католицькому пароху викладати «науку релігії» в Сучавській гімназії рідною мовою.

Келестин Костецький, який супроводжував Андрея Шептицького під час його візиту, пригадував про єдиний прикрий випадок: «Коли єпископ з Вижниці їхав до Кошулівки, де єсть наша богослужевна каплиця, котру один тамошній селянин своїм коштом вибудував, то ромуни підрізали міст на річці, щоби єпископ в переїзді там заломився, і если б не утопився, то щоби принаймні покалічився. Але староста довідався через жандармерію, і міст завчасу перебудував і нашого єпископа від грозячого йому небезпеченства урятував. За то виробив йому єпископ у Папи Льва XIII ордер Св. Григорія, а президентові краєвому бар. Бургініонові ордер (звізду на стязі на шию)... Єпископ заплатив за ті ордери таксу Римові 3700 гульденів»²⁸. Останнє має особливе значення. За нагороди в імперські часи треба було платити самому номінанту. Те, що це зробив владики, означало особливе пошанування буковинців, причетних до організації його перебування в краї. Цікаво, що Андрей Шептицький спеціально приїхав до Чернівців 25 грудня 1900 року, щоб особисто вручити ці ордени.

За час єпископства у Станіславівській єпархії Андрей Шептицький написав до вірних шість послань, серед яких два присвячено буковинцям: «Правдива віра (до вірних на Буковині)» та «До моїх любих гуцулів (гуцульським говором)». Ніхто з єпископів раніше не писав до гуцулів послання їхнім діалектом («До моїх любих гуцулів»): «Періш усеґо Ви, деді і нені христенецкі, сокотіт свої гіти вид згіршення».²⁹ Пастирський лист до буковинців був опублікований окремою брошурою і численними примірниками розійшовся у краї. У листі владики виклав науку про віру таким доступним і захоплюючим стилем, що освічені люди читали його з великим зацікавленням, неписьменні уважно слухали, а в декотрих парохіях просили, щоби їм священники ще раз прочитали.

Період єпископства Андрея Шептицького у Станіславі тривав усього 14 місяців, але за цей час він встиг закласти абсолютно новий спосіб спілкування з вірними греко-католицької церкви, використовувати народну мову.

У січні 1901 року «заіменованій» архієпископом львівським і митрополитом галицьким Високопреосвященний Андрей Шептицький переїхав до Львова. Однак Буковина завжди пам'ятала ту особливу, неповторну енергетику добра і християнського терпіння, яка заряджала всіх, хто його слухав. Найкраще про це написав о. Іван Ших: «Не кожен чоловік має той природжений надзвичайний дар, що притягає інших до себе, він притягував просвіченістю та шанобливим ставленням, що походило з домашнього виховання. Цей дар посідає єпископ Шептицький. Кому доводилось хоч раз бачити ту імпонуючу особу, сіяючу лагідністю і добротою, або хто мав нагоду довший час з ним перебувати, тому лишиться назавжди в пам'яті милий образ того святителя. Будучи на Буковині завітав він до найдалших закутків, де лише мешкають наші віросповідники, всюди голосив до народу красні науки, але ніде і ніколи не вихопилося йому ані одне слово, яке би могло б чим небудь діткнути чужий обряд; всюди говорив з великим тактом і надзвичайною обережністю».³⁰

Для Буковини особливо цінною була спроба Андрея Шептицького примиритися з православним духовенством Буковини та налагодити справу підготовки для Буковини високоосвічених священників. Його візит став настільки яскравою подією, що сучасники навіть відзначили значне зростання поваги до греко-католицького кліру в краї, що, своєю чергою, природно підсилило нагнітання українсько-румунських суперечностей. Загострення політичного протистояння між українцями й румунами звели нанівець всі спроби побудувати мирне міжконфесійне життя, а ще більше випробування принесли війни та тоталітарні системи.

Водночас буковинські візити владики стали важливим етапом у його житті. Зважаючи на особливості управлінської системи краю, коли переважна більшість урядових чиновників та старост належали до різних конфесій, Андрей Шептицький отримав безцінний досвід залучення до своїх богослужінь, проповідей, зустрічей впливових римо-католиків, лютеран, православних віруючих, що утвердило його у переконанні ефективного розв'язання проблем української справи через пошуки шляхів міжконфесійного порозуміння. Крім того, буковинські греко-католики мали порівняно незначне представництво, тому Андрей Шептицький докладав усіх зусиль у підтримці їхніх прагнень мати власну катехизацію при другій гімназії в Чернівцях. Саме невелика чисельність греко-католицької спільноти активізувала прагнення владики організувати фінансову допомогу для будівництва нової церкви у Чернівцях. Більше, ніж в Галичині, Андрей Шептицький на Буковині відчув гостру мовну проблему. Тому надалі послідовно відстоював право греко-католицьких парохів викладати «науку релігії» рідною мовою. Але все ж найбільшим відкриттям для владики під час його великого візиту в усі греко-католицькі громади Буковини стала злиденність українських сіл, незначна спроможність реалізувати повсякденні потреби буковинського селянства. Уже ставши митрополитом, владики Андрей ініціював цілу низку економічних проєктів, покликаних налагодити кооперацію в українських селах, забезпечити матеріальне зростання українського селянства і, як результат, – утвердження української національної свідомості.

¹ Н. Мизак, А. Яремчук, *Два століття служіння Богові і нації: УГКЦ на Буковині* [Two Centuries of Serving God and the Nation: UGCC in Bukovyna], Харків, 2016, 320 с.

² І. Чеховський, *Чернівці – місто культур і релігій* [Chernivtsi – a City of Cultures and Religions], Чернівці, 2009, 208 с.

³ О. Добржанський, *Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст.* [The National Movement of Ukrainians of Bukovyna in the Second Half of the 19th and Early 20th Centuries], Чернівці, 1999, 574 с.

⁴ В. Старик, *Від Сараєва до Парижа* [From Sarajevo to Paris], Чернівці, Прут, 2009, 697 с.

⁵ Г. Скорейко, *Населення Буковини за австрійськими урядовими переписами другої половини XIX – початку XX ст.* [The Population of Bukovyna According to the Austrian Government Censuses of the Second Half of the 19th and Early 20th Centuries], Чернівці, 2002, с. 161-162.

⁶ Софія з Фредрів Шептицька, *Молодість і покликання о. Романа Шептицького. Спогади* [Youth and Vocation of f. Roman Sheptytskyi. Memoirs], URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Szeptycka_Zofia/Molodist_i_poklykannia_o_Romana_Sheptytskoho.pdf?, с. 18.

⁷ Софія з Фредрів Шептицька, *Молодість і покликання о. Романа Шептицького. Спогади*, с. 50.

⁸ К. Костецький, *Записи душпастиря: Хроніка парохії греко-католицької в Чернівцях від її існування аж до часу біжучого (1774-1918). Листи священника Келестина Костецького з Чернівців до митрополита Андрея Шептицького (1900-1914)* [Records of the Pastor: Chronicle of the Greek Catholic Parish in Chernivtsi from its Existence to the Time of the Current (1774-1918). Letters of Priest Kelestyn Kostetskyi from Chernivtsi to Metropolitan Andrei Sheptytskyi (1900-1914)], Чернівці, Букрек, 2019, с. 53.

⁹ К. Костецький, *Записи душпастиря: Хроніка парохії греко-католицької в Чернівцях від її існування аж до часу біжучого (1774-1918). Листи священника Келестина Костецького з Чернівців до митрополита Андрея Шептицького (1900-1914)*, с. 55.

¹⁰ Софія з Фредрів Шептицька, *Молодість і покликання о. Романа Шептицького. Спогади*, с. 44.

¹¹ К. Костецький, *Записи душпастиря: Хроніка парохії греко-католицької в Чернівцях від її існування аж до часу біжучого (1774-1918). Листи священника Келестина Костецького з Чернівців до митрополита Андрея Шептицького (1900-1914)*, с. 56.

¹² К. Костецький, *Записи душпастиря: Хроніка парохії греко-католицької в Чернівцях від її існування аж до часу біжучого (1774-1918). Листи священника Келестина Костецького з Чернівців до митрополита Андрея Шептицького (1900-1914)*, с. 51.

¹³ К. Костецький, *Записи душпастиря: Хроніка парохії греко-католицької в Чернівцях від її існування*

аж до часу біжучого (1774-1918). Листи священика Келестина Костецького з Чернівців до митрополита Андрея Шептицького (1900-1914), с. 56.

¹⁴ К. Костецький, *Записи душпастиря: Хроніка парохії греко-католицької в Чернівцях від її існування аж до часу біжучого (1774-1918). Листи священика Келестина Костецького з Чернівців до митрополита Андрея Шептицького (1900-1914)*, с. 56.

¹⁵ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 358, оп. 2, спр. 177 *Листування Келестина Костецького з Андреем Шептицьким*, арк. 2.

¹⁶ ЦДІАЛ України, арк. 3-4.

¹⁷ ЦДІАЛ України, арк. 10.

¹⁸ ЦДІАЛ України, арк. 11.

¹⁹ ЦДІАЛ України, арк. 11.

²⁰ *Гостина Єп. Андрея Шептицького в Чернівцях* [Visiting of Yep. Andrei Sheptytskyi to Chernivtsi], in *Буковина* (Чернівці), 1900, 5 травня.

²¹ *Гостина Єп. Андрея Шептицького в Чернівцях*.

²² *Гостина Єп. Андрея Шептицького в Чернівцях*.

²³ *Гостина Єп. Андрея Шептицького в Чернівцях*.

²⁴ І. Ших, *Історія церковної унії на Буковині від початку її заснування аж до 1901 р.* [The History of the Church Union in Bukovyna from the Beginning of its Foundation until 1901], in *Нива* (Львів), 1907, н. 53-55.

²⁵ І. Ших, *Історія церковної унії на Буковині від початку її заснування аж до 1901 р.*

²⁶ *Преосвященный Епископ Шептицкий в Раранчу* [His Holiness Bishop Sheptytskyi in Rarancha], in *Буковина* (Чернівці), 1900, 19 травня.

²⁷ І. Ших, *Історія церковної унії на Буковині від початку її заснування аж до 1901 р.*

²⁸ К. Костецький, *Записи душпастиря: Хроніка парохії греко-католицької в Чернівцях від її існування аж до часу біжучого (1774-1918). Листи священика Келестина Костецького з Чернівців до митрополита Андрея Шептицького (1900-1914)*, с. 60.

²⁹ *Митрополит Андрей Шептицкий. Пастырские послания 1899-1914 гг.* [Metropolitan Andrei Sheptytskyi. Pastoral messages of 1899-1914], Львів, Видавничий відділ «Артос» Фондації «Андрей», 2007, т. 1, с. 27-52.

³⁰ І. Ших, *Історія церковної унії на Буковині від початку її заснування аж до 1901 р.*

References

1. O. Dobrzzhanskyi, *Natsionalnyi rukh ukraintsiv Bukovyny druhoi polovyny XIX – pochatku XX st.* [The National Movement of Ukrainians of Bukovyna in the Second Half of the 19th and Early 20th Centuries], Chernivtsi, 1999, 574 s.
2. I. Chekhovskiy, *Chernivtsi – misto kultur i religii* [Chernivtsi – a City of Cultures and Religions], Chernivtsi, 2009, 208 s.
3. Hostyna Yep. Andreia Sheptytskoho v Chernivtsiakh [Visiting of Yep. Andrei Sheptytskyi to Chernivtsi], in *Bukovyna* (Chernivtsi), 1900, 5 travnia.
4. K. Kostetskyi, *Zapysy dushpastyria: Khronika parokhii hreko-katolytskoi v Chernivtsiakh vid yei isnovannia azh do chasu bizhuchoho (1774-1918). Lysty sviashchenyka Kelestyna Kostetskoho z Chernivtsiv do mytropolyta Andreia Sheptytskoho (1900-1914)* [Records of the Pastor: Chronicle of the Greek Catholic Parish in Chernivtsi from its Existence to the Time of the Current (1774-1918). Letters of Priest Kelestyn Kostetskyi from Chernivtsi to Metropolitan Andrei Sheptytskyi (1900-1914)], Chernivtsi, Bukrek, 2019, 192 s.
5. *Mytropolyt Andrei Sheptytskyi. Pastyrski poslannia 1899-1914 rr.* [Metropolitan Andrei Sheptytskyi. Pastoral messages of 1899-1914], Lviv, Vydavnychiy viddil «Artos» Fundatsii «Andrei», 2007, t. 1, 1014 s.
6. N. Myzak, A. Yaremchuk, *Dva stolittia sluzhinnia Bohovi i natsii: UHKTs na Bukovyni* [Two Centuries of Serving God and the Nation: UGCC in Bukovyna], Kharkiv, 2016, 320 s.
7. *Preosviashchenyi Yepyskop Sheptytskyi v Raranchu* [His Holiness Bishop Sheptytskyi in Rarancha], in *Bukovyna* (Chernivtsi), 1900, 19 travnia.
8. I. Shykh, *Istoriia tserkovnoi unii na Bukovyni vid pochatku yei zasnuvannia azh do 1901 r.* [The History of the Church Union in Bukovyna from the Beginning of its Foundation until 1901], in *Nyva* (Lviv), 1907, n. 53-55.
9. H. Skoreiko, *Naselennia Bukovyny za avstriiskymy uriadovymy perepysamy druhoi polovyny XIX – pochatku XX st.* [The Population of Bukovyna According to the Austrian Government Censuses of the Second Half of the 19th and Early 20th Centuries], Chernivtsi, 2002, 218 s.
10. Sofiia z Fredriv Sheptytska, *Molodist i poklykannia o. Romana Sheptytskoho. Spohady* [Youth and Vocation of f. Roman Sheptytskyi. Memoirs], URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sheptytska_Zofia/Molodist_i_poklykannia_o_Romana_Sheptytskoho.pdf?, 83 s.
11. V. Staryk, *Vid Saraieva do Paryzha* [From Sarajevo to Paris], Chernivtsi, Prut, 2009, 697 s.
12. *Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv (TsDIAL Ukrainy), f. 358, op. 2, spr. 177 Lystuvannia Kelestyna Kostetskoho z Andreiem Sheptytskym*, 11 ark.